

22.6.2006

3406/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

PUOLUSTUSVOIMISSA SUORITETTU ESITUTKINTA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 10.11.2004 osoittamassaan kirjeessä varusmiespalveluksensa suorittamisen aikana Kaartin Jääkärirykmentissä suoritettua lievää palvelusrikosta koskevaa esitutkintaa seuraavasti:

1. Esitutkintaan liittyvä kuulustelutilanne oli kantelijan mukaan ollut olosuhteiltaan epäasianmukainen. Kuulustelu oli suoritettu tilassa, jossa useat sivulliset pystyivät seuraamaan sitä. Kuulustelijana ja asian tutkijana oli toiminut kantelijan kouluttajana toiminut yliluutnantti. Lisäksi viereisessä pöydässä istunut toinen kouluttaja, luutnantti, oli kommentoinut kantelijan kuulustelukertomusta sekä kantelijan asentoa, koska kantelija oli joutunut seisomaan kuulustelunsa ajan.
2. Kantelija kertoi, että hänelle määrättiin kurinpito-ohjennus lievästä palvelusrikoksesta. Kantelija kritisoi rikoksen tunnusmerkistön edellyttämän "palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen" rikkomisedellytyksen täyttymistä kohdallaan. Kantelija katsoi, ettei hänen rikkomukseen katsottu Yleisen palvelusohjesäännön ryhmänjohtajan asemaa koskevan kohdan 139 soveltaminen ollut hänen tapauksessaan perusteltua.
3. Kantelijalle ei varattu pyynnöstään huolimatta mahdollisuutta tulla henkilökohtaisesti kuulluksi ennen seuraamuksen määräämistä.
4. Kantelijalle oli kerrottu, että hänen varusmiesjohtajuutensa toimi korottavana tekijänä rangaistusta määrättäessä, mutta siitä ei ollut mainintaa kantelijaa koskevassa ohjennuskortissa. Kantelijan näkemyksen mukaan ryhmänjohtajan asema sellaisenaan ei sovellu sotilaskurinpitolain 32 §:n tarkoittamaksi seuraamuksen korotusperusteeksi.
5. Kantelija arvosteli häntä koskevan esitutkinnan kestoa. Kantelija piti asian laatuun ja siinä suoritettuihin tutkintatoimenpiteisiin nähden esitutkinnan kahden viikon kestoa kohtuuttomana. Esitutkinnan päättäminen oli ajoitettu kantelijan kahden viikon kiinniolojakson päättymisen yhteyteen.
6. Lisäksi kantelija kertoi epäilyistään, että häntä koskeva esitutkinta oli vaikuttanut hänen lomansa alkamisajankohtaan.

---

3 TAPAHTUMAT PÄÄPIIRTEITTÄIN

3.1 Taustaa

Kantelun ja saadun selvityksen mukaan esitutkintaan johtaneessa tapahtumassa on kysymys siitä, että alikersantti (kantelija) oli 19.2.2004 klo 05.15 herättyään, ennen klo 06.20 tapahtuvaa aamupalalle siirtymistä, mennyt takaisin makaamaan tuvassa olevaan petaamattomaan sänkyynsä.

Klo 06.06 yksikön valvoja, kersantti oli komentanut kantelijan ylös sängystä ja käskenyt pedata sen klo 06.10 mennessä. Kantelija kertoo toimineensa annettujen ohjeiden mukaan ja siirtyneensä normaalissa järjestyksessä syömään.

Myöhemmin kantelija oli saanut tietää, että hänen tekonsa oli johtanut esitutkintaan.

3.2 Esitutkinnasta

Asiassa toimitettiin esitutkinta, jossa kantelijaa epäiltiin lievään palvelusrikokseen syyllistymisestä.

Kirjoituksessaan kantelija kertoo esitutkintaan liittyvästä kuulustelustaan seuraavasti: *"Esitutkinta pyrittiin suorittamaan rauhassa sivussa, mutta ympärillä pyöri kantahenkilökuntaa seuraamassa huvittuneen oloisena tapahtumia, mitä pidin epäasiallisena. Omituisimpana pidän sitä, että luutnantti saapui kuulustelun aikana viereiseen pöytään ja keskeytti kuulustelut epäasiallisilla kysymyksillään ja mielipiteillään. Hän muun muassa halusi välttämättä tietää, onko minulla tapana nukkua kotona vaatteet ylläni. Luutnantti koki asiakseen myös kommentoida asentoani, jossa seisoin, sillä en asemassani ollut oikeutettu edes istumaan kuulustelussa".*

Lisäksi kantelija kritisoi kirjoituksessaan sitä, ettei hänelle ollut riittävän yksilöidysti ilmoitettu, miten hänen tekonsa katsottiin täyttävän lievän palvelusrikoksen tunnusmerkistön. Hän kertoo, ettei hänen tiedossaan ollut, mitä rikoksen tunnusmerkistössä kuvattua, palveluksessa annettua käskyä tai määräystä hän oli rikkonut (*"jotka kieltäisivät peiton käytön palvelusaikana, saati aamulla ennen palvelusta"*).

3.3 Seuraamuksesta

Kantelija kertoo kirjoituksessaan, että päätös esitutkinnasta tuli 5.3.2004, "juuri sopivasti kahden viikon kiinniolon jälkeen, pari tuntia ennen

viikonloppuvapaalle lähtöä". Kantelijan kirjoitus on tulkittavissa siten, että hän katsoo, että esitutinnan toimittamisessa oli aiheettomasti viivytelty. Kantelija kertoo myös, ettei 20.2.–5.3.2004 välisenä aikana häntä koskevassa esitutkinnassa ollut suoritettu mitään tutkintatoimenpiteitä, vaikka hänen oli annettu ymmärtää, että asiassa tulnaisiin suorittamaan todistajankuulustelu.

Kantelija kertoo ilmoittaneensa esitutinnan aikana haluavansa päästä kurinpitoasiamiehen kuultavaksi ennen seuraamuksen määräämistä, mutta hänelle ei ollut annettu mahdollisuutta siihen.

Kantelijalle määrättiin 5.3.2004 kurinpito-ohjennus lievistä palvelusrikoksesta. Asiaa koskevassa ohjennuskortissa (2/1.JK/KaartJR/2004) on teonkuvauksessa todettu seuraavasti: "*Alikersantti (kantelija) oli sängyssä peiton alla nukkumassa palvelusaikana vaatteet päällä 19.02. aamulla n. klo 06.06. 51 minuuttia herätyksen jälkeen. Kantelijan tupa oli herätetty klo 05.15, kantelija rikkoi YIPalvO:n kohtaa 139 sekä palveluksesta annettuja käskyjä ja määräyksiä. Teko ei ole haitannut joukkueen koulutusta ja teosta ei ole ollut haittaa alik (kantelijan) koulutukselle*".

Kantelija epäili kirjoituksessaan myös, että keskeneräinen esitutkinta olisi vaikuttanut hänen lomalle pääsyynsä. Hän kertoo, että hänen anomansa henkilökohtainen loma oli myönnetty alkavaksi vasta 29.2.2004 klo 07.00 ja päättyväksi samana päivänä klo 24.00, vaikka hän oli anonut sen normaaliin tapaan alkavaksi 28.2.2004 klo 16.00. Kantelijan tiedusteltua syytä lomansa alkamisajankohdan muutokseen, oli hänelle todettu, että "Tehän olette tutkinnassa" ja "Lomat myönnetään käyttäytymisen perusteella". Kantelija katsoi häntä koskevan esitutinnan vaikuttaneen lomansa myöntämiseen.

4 RATKAISU

Alla perusteluissa käytettävä numerointi vastaa alanumeroinnin osalta edellä käytettyä kanteluperusteiden numerointia.

4.1 Esitutkinta- ja kuulustelujärjestelyt

Esitutkinnassa tehtävistä ilmoituksista

Esitutkintalain 29 §:n 1 momentin mukaan epäilylle on ennen kuulustelua ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään. Asiaa koskevasta kuulustelupöytäkirjasta ilmenee, että kantelijalle on ilmoitettu mistä rikoksesta häntä epäiltiin.

Kantelussa kantelija kertoo pyytäneensä saada häntä kuulustelleelta ylliluutnantilta tarkemman kuvauksen rikoksesta josta hän kuulusteltiin epäiltynä. Kantelija ei kuitenkaan saanut vastausta kysymykseensä ennen kuulustelun alkamista.

Rikoksesta epäillyn oikeus saada tehokkaasti ja itse valitsemallaan tavalla puolustautua kuuluu rikosprosessin (ja sen osana myös esitutinnan) kulmakiviin. Tämä periaate on vahvistettu myös Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa. Sen yksi ilmentymä lainsäädännössämme on esitutkintalain 29 §, jonka mukaan ennen kuulustelua rikoksesta epäillylle on ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään. Tätä ilmoitusvelvollisuutta on lain esitöissä perusteltu sillä, että epäillyn on vaikea puolustautua, jos hän ei hyvissä ajoin tiedä, mistä teosta häntä epäillään. Olennaista on se, että epäilty saa riittävän täsmällisen tiedon siitä, mitä yksittäistä tekoa tutkitaan (HE 14/1985 s.31).

Kantelijan kuulustelukertomuksen perusteella näyttää siltä, että hän on tiennyt, mistä teosta (menettelystä) häntä epäillään, mutta ei sitä, mitä palvelukseen kuuluvaa velvollisuutta tai määräystä hän menettelyllään olisi rikkonut. Kun palvelusrikoksen ja lievän palvelusrikoksen tunnusmerkistöistä tämä ei ilmene, mielestäni olisi asianmukaista, että velvollisuus tai määräys yksilöitäisiin esitutkintalain 29 §:n mukaista ilmoitusta annettaessa.

Koska esitutkintalain 29 §:n 1 momentin mukaista ilmoitusta ei ole kantelunalaisessa tapauksessa suoranaisesti laiminlyöty, pidän riittävänä kiinnittää huomiota siihen, että palvelusrikosta koskevissa epäillylle tehtävissä ilmoituksissa yksilöitäisiin myös se velvollisuus tai määräys, jota epäillään rikotun.

Esimies esitutinnan toimittajana

Sotilaskurinpitolain 28 §:n 2 momentin mukaan tutkijan tulee mikäli mahdollista olla rikostutkintaan perehtynyt. Mikäli mahdollista hänen tulee myös olla muu kuin kuulusteltavan suoranainen esimies.

Kaartin Jääkärirykmenttiin kuuluvan Uudenmaan Jääkäripataljoonan 1. Jääkärikomppanian päällikkö, kapteeni toteaa antamassaan selvityksessä, että yksikössä noudatetaan käytäntöä, että joukkueen johtaja tai varajohtaja suorittaa omien miestensä esitutkinnot. Kapteeni perustelee noudatettua menettelyä sillä, että se on havaittu koulutusta vähiten haittaavaksi ja joustavimmaksi. Kaartin Jääkärirykmentin komentaja, eversti on todennut ilmenneen käytännön olevan henkilöstötilanteesta ja varusmiesten koulutuksen turvaamisen valossa "pakon sanelema".

Läntisen Maanpuolustusalueen esikunnan lausunnossa todetaan, että pääsääntöisesti tulisi pyrkiä siihen, että kuulustelijana toimisi joku muu yksikön henkilökuntaan kuuluva kuin kuulusteltavan suoranainen esimies ja vasta tilanteessa, jossa muita kuin suoranaisia esimiehiä ei ole käytettävissä heitä käytettäisiin kuulustelun suorittamiseen esimerkiksi kohtuuttomien viivästysten välttämiseksi.

Mielestäni kantelijan palvelusyksikössä noudatettua menettelyä voidaan ensinnäkin pitää yleisesti kritiikille alttiina. Vaikka sotilaskurinpitolain 28 §:n 2 momentti sanamuotonsa perusteella sinänsä mahdollistaisi myös kuulusteltavaan nähden "suoranaisessa" esimiesasemassa olevan henkilön

suorittamaan kuulustelun, tämänkaltaista esitutkintajärjestelyä tulee pitää poikkeamisena pääsäännöstä ja näin ollen kyseisen menettelyn valinta tulee aina pystyä jälkikäteen *tapauskohtaisesti* perustelemaan. Mielestäni varusmiesten koulutusnäkökohdilla ja menettelyn joustavuudella ei voida kestävästi perustella sitä, miksi selvästi poikkeukseksi tarkoitetusta menettelystä on tehty pääsääntönä noudatettava menettely.

Toiseksi kantelijan tekemäksi epäillyssä rikoksessa on ollut kysymys palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen rikkomisesta tai noudattamatta jättämisestä (rikoslain 45 luvun 1 §). Tällöin esitutkinnassa saattaa tulla kyseeseen sen selvittäminen, miten rikotuiksi väitetyt määräykset ja ohjeet kantelijalle oli opetettu – kantelussaanhän hän oli esittänyt väitteen, ettei hän ollut koskaan saanut tietoonsa, mitä käskyä tai määräystä hän oli rikkonut. Kun esitutkinta-asiassa tutkijana ja kantelijan kuulustelijana on toiminut hänen kouluttajansa yliluutnantti, voi yliluutnantin kouluttajan aseman perusteella tulla kysymyksenalaiseksi, missä määrin hänen tehtäviinsä on kuulunut yksikössä noudatettavien määräysten ja ohjeiden opettaminen.

En kuitenkaan selvityksistä ilmi tulleen perusteella katso, että yliluutnantti olisi ollut tutkijana asiassa suoranaisesti esteellinen, mutta esitutkinnalta yleisesti edellytettävän puolueettomuuden ja uskottavuuden vuoksi olisi näkemykseni mukaan kuitenkin ollut perusteltua, ettei yliluutnantti olisi toiminut kantelijaa koskevassa esitutkinnassa tutkijana.

Kuulusteluolosuhteet

Kantelija kertoi kantelussaan kuulustelustaan, että hän oli joutunut seisomaan kuulustelun ajan ja että komppanian toinen kouluttaja, luutnantti oli epäasiallisesti kommentoinut kantelijan kuulustelukertomusta ja hänen seisoma-asentoaan.

Yliluutnantti toteaa selvityksessään kantelijan seisomisen kuulustelun aikana ilmeisestikin johtuneen siitä, että "kuulustelu on ollut lyhytaikainen eikä ole katsottu tarpeelliseksi hakea tuolia".

Kuulustelupöytäkirjan merkinnöistä ilmenee, että kuulustelu oli alkanut 20.2.2004 klo 14.45 ja päätynyt klo 16.50. Kuulustelun kesto on näin ollen ollut yli kaksi tuntia. Yliluutnantti toteaa selvityksessään myös, että kuulustelun kesto on kestänyt mainitun ajan, mutta kuulustelutilaisuus on mahdollisesti keskeytynyt yliluutnantin hakiessa toisaalta "lisäohjeita tai tarkennuksia". Kuulustelun keskeytymisistä ei ole kuitenkaan tehty merkintöjä kuulustelupöytäkirjaan.

Läntisen Maanpuolustusalueen Esikunnan lausunnossa todetaan, että kuulustelujärjestelyt eivät ole olleet parhaat mahdolliset, koska kuulustelu on jouduttu järjestämään paikassa, jossa on samaan aikaan ollut läsnä muita kuin kuulusteluun osallistuneita henkilöitä. Lausunnossa todetaan edelleen, että kuulustelun suorittamista siten, että kuulusteltava joutuu seisomaan

kuulustelun ajan, ei voida pitää soveliaana menettelytapana. Valittuun menettelyyn on Läntisen Maanpuolustusalueen esikunnan mukaan vaikuttanut se, että kuulustelu on ollut kestoaltaan varsin lyhyt, vaikkakaan se ilmeisestikään ei ole ollut yhtämittainen kuulustelijan käydessä hakemassa sen aikana lisäohjeita.

Esitutkintalain 24 §:n 1 momentin mukaan kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.

Pidän kantelijan seisottamista kuulustelun ajan esitutkintalain 24 §:n 1 momentin vastaisena. Lisäksi menettelystä välittyy esimiehen ja käskeyntäläisen välinen johtosuhde, jonka olemassaolo kuitenkin tulisi pitää selkeästi erillään esitutkintamenettelystä.

Luutnantti kiistää kommentoineensa millään tavoin kantelijan kuulustelukertomusta tai hänen seisoma-asentoaan. Yliluutnantilla ei selvityksensä mukaan ole mitään muistikuvaa normaalikäytännöstä poikkeavasta kuulustelutapahtumasta.

Kansliamme tarkastaja on kuullut 3.5.2005 puhelimitse kantelijan kuulustelussa kuulustelutodistajana ollutta reservin alikersanttia. Alikersantti kertoi kuulustelutilanteen olleen levoton, koska kuulustelu suoritettiin esimiesten toimitilassa, jossa kulki yhtenäen sivullisia. Hän luonnehti kuulustelutilaisuuden tunnelmaa "kenttäkuulustelun omaiseksi". Niin kantelija kuin alikersanttikin olivat seisonet koko kuulustelun ajan. Alikersantti muisti, että joku huoneessa ollut henkilö oli kommentoinut kantelijan kuulustelua, mutta hänellä ei kuitenkaan ollut muistikuvaa, kuka nimenomaisesti kuulustelua olisi kommentoinut.

Pidän selvitettyinä, ettei kantelijan kuulustelua ole suoritettu siten häiriöttä kuin esitutkinnan suorittamisen asianmukaisuus edellyttää, vaikka häiriön aiheuttajan tai aiheuttajien henkilöllisyydestä ei ole saatu varmuutta. Esitutkinnasta vastaavan kuulustelijan tulee huolehtia, että puitteet esitutkinnan häiriöttömälle ja asianmukaiselle toimittamiselle ovat olemassa.

Korostan, että rikoksesta epäillyn kuulustelemisen asianmukaisuus on keskeinen oikeusturvan tae ja sen vuoksi on tärkeää, että kuulustelu – kuten myös koko esitutkinta – tehdään muodollisesti virheettömästi mutta myös asiallisesti tasapuolisesti ja kuultavan kannalta reilulla tavalla. Kuulustelumenettelyn lainvastaisuudesta on vastuussa kuulustelun suorittanut yliluutnantti.

4.2

Lievän palvelusrikoksen tunnusmerkistöä sekä esitutkinnan tavoitteista

Rikoslain 45 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan sotilas, joka rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevan ohjesäännöllä tai muulla tavoin annetun määräyksen, on tuomittava, jollei teosta 40 luvun 1-3 tai 5 §:ssä tai tässä luvussa erikseen säädetä rangaistusta, *palvelusrikoksesta* kurinpitörangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Rikoslain 45 luvun 3 §:n mukaan, jos palvelusrikos, palvelustehtävän laatu tai muut seikat huomioon ottaen, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä on tuomittava *lievästä palvelusrikoksesta* kurinpitörangaistukseen.

Esitutkintalain 5 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan esitutkinnassa tulee selvittää rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteen päättämistä varten tarvittavat seikat.

Sotilaskurinpitolain 10 §:n 1 momentin mukaan kurinpitörangaistus tai -ojennus saadaan määrätä, jos rikoksesta epäilty on myöntänyt syyllisyytensä tai jos hänen syyllisyyttään voidaan muuten pitää selvänä.

Kantelijan tapauksessa rangaistussäännöksen tarkoittamaksi "ohjesäännöksi tai muulla tavoin annetuksi määräykseksi" on häntä koskevassa ojennuskortissa todettu Yleisen palvelusohjesäännön kohta 139 sekä "palveluksesta annetut käskyt ja määräykset", joita ei ole kuitenkaan ojennuskorttiin yksilöity.

Yleisen palvelusohjesäännön kohdassa 139 todetaan seuraavaa:
Ryhmänjohtajat toimivat perusyksikössä johtaja-, kouluttaja- ja erikoistehtävissä. Ryhmänjohtajan on miehistön lähimpänä esimiehenä oltava hyvänä esikuvana alaisilleen, kohdeltava heitä tasapuolisesti ja tuettava erityisesti joukkonsa heikompia jäseniä. Toimiessaan joukkonsa johtajana ryhmänjohtaja vastaa joukkonsa koulutuksesta.

Kantelijan perusyksikön päällikkö, kapteeni on kertonut selvityksessään, että ryhmänjohtajien aamutoimet on yksikössä ohjeistettu hänen, yksikköpuseerin, saapumiserän johtajan, kahden yliluutnantin toimesta. Ohjeistuksen mukaan herätyksen jälkeen kaikkien tulee nousta ylös vuoteesta, ikkuna on avattava ja tupa on tuuletettava, aamutoimet on suoritettava omatoimisesti, oma vuode on pedattava ennen alokkaiden tai kaartinjäkäkäreiden herättämistä ja omat varusteet on puettava ylle sään mukaisesti.

Pääesikunta esittää lausunnossaan näkemyksensä, että Yleisen palvelusohjesäännön kohdasta 139 ilmenevää käyttäytymissääntöä ei ole kirjoitettu niin tarkkarajaisesti, että sitä voitaisiin pitää palvelusrikoksen tunnusmerkistön mukaisena määräyksenä eikä siitä käy ilmi määräyksen rikkomisen rangaistavuus.

Läntisen Maanpuolustusalueen lausunnossa todetaan kantelijaa koskevan esitutkinnan olevan siltä osin puutteellinen, kun siihen ei ole sisältynyt selvitystä määräyksistä, joita ryhmänjohtajien tulee yksikössä noudattaa eikä

myöskään kantelijan omaa näkemystä siitä, onko hän ollut tietoinen näistä määräyksistä ja myöntääkö hän rikkoneensa niitä menettelyllään.

Yhdyn Pääesikunnan sekä Läntisen Maanpuolustusalueen Esikunnan lausunnoissa todettuun. Palvelusrikoksen ja lievän palvelusrikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää tekijältään tahallisuutta, eli muun muassa sitä, että hän on tietänyt toimineensa palvelusvelvollisuutensa vastaisesti. Esitutkinnassa on kuitenkin jäänyt selvittämättä teko-olosuhteiden osalta, onko kantelija ollut tietoinen menettelynsä rangaistavuudesta. Rikoslain palvelusrikoksia koskevien säännösten avoimen kirjoitusasun takia rangaistavan käyttäytymisen alan määrittämistä erityisesti laillisuusperiaatteen toteutumisen kannalta voidaan yleisestikin pitää jossakin määrin ongelmallisena.

Olen edellä kohdassa 4.1 todennut, että palvelusrikoksesta epäillylle olisi jo ennen kuulustelua ilmoitettava, mitä velvollisuutta tai määräystä hänen epäillään rikkoneen. Joka tapauksessa tämä yksilöinti on tehtävä kurinpito-ojennusta koskevassa päätöksessä. Kantelijan ojennuskortista tämä yksilöinti puuttuu eikä saamissani selvityksissäkään ole esitetty laillisuusperiaatteen kannalta tyydyttävää yksilöintiä siitä määräyksestä, jota kantelijan on katsottu rikkoneen.

Esitutkinta-aineistosta ei ilmene näyttöä siitä, että kantelija olisi nukkunut maatessaan sängyssään peiton alla. Näin ollen kantelijaa koskevassa ojennuskortissa on arvioitu ilmi tullutta näyttöä virheellisesti, kun kantelijan on katsottu nukkuneen palvelusaikana. Esitutkinta-aineiston valossa näyttö kantelijan nukkumisesta ei ole ollut sotilaskurinpitolain 10 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla siten selvä, että asia olisi tältä osin voitu lukea hänen syykseen.

4.3

Kuuleminen ennen seuraamuksen määräämistä

Kantelija oli esitutkinnassa esittänyt pyynnön, että kurinpitoesimies kuulisi häntä henkilökohtaisesti ennen seuraamuksen määräämistä. Kantelijan esittämästä pyynnöstä on tehty merkintä kuulustelupöytäkirjaan.

Sotilaskurinpitolain 31 §:n mukaan kurinpitoesimiehen on ennen *kurinpitorangaistuksen* määräämistä henkilökohtaisesti kuultava syylliseksi epäiltyä.

Tässä tapauksessa kantelijalle on määrätty *kurinpito-ojennus*, joten kurinpitoesimiehellä ei ole ollut olemassa lakiin perustuvaa velvollisuutta kantelijan kuulemiseen.

Pääesikunnan lausunnossa todetaan, että myös kurinpito-ojennusta määrättäessä voi olla hyvä kuulla epäiltyä henkilökohtaisesti, jolloin voitaisiin esimerkiksi varmistaa, että epäillyllä on ollut tosiasiallinen mahdollisuus lausua mielipiteensä esitutkinnassa hankitusta näytöstä.

Yhdyn Pääesikunnan lausunnossa todettuun ja korostan, että oikeus tulla henkilökohtaisesti kuulluksi ratkaisun tekevän viranomaisen tai virkamiehen edessä on keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tae.

4.4

Seuraamuksen korotusperusteet

Kantelija kertoi kantelussaan ryhmänjohtajuutensa olleen korottava peruste hänelle seuraamusta määrättäessä.

Kantelijaa koskevaan 5.3.2004 päivättyyn ojennuskorttiin on kirjoitettu seuraamuksen lajiin ja määrään olennaisesti vaikuttaneille perusteille varattuun sarakkeeseen merkintä "Korottava peruste:"

Kurinpito-ojennuksen täytäntöönpanoa koskevaan 18.6.2004 päivättyyn lomakkeeseen kapteeni on tehnyt huomautuksia-sarakkeeseen merkinnän, että sotilaskurinpitolain 32 §:n 2 momentin nojalla seuraamuksen määrää korottava peruste on ollut kantelijan aiemmin huono palvelus. Esitutkimateriaalista ilmenee kapteenin 4.3.2004 päivätyllä merkinnällä kantelijan aikaisemman palveluksen olleen normaalia.

Sotilaskurinpitolain 32 §:n mukaan kurinpitorangeistuksen ja -ojennuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa rikokseen sekä tarkoituksenmukainen syyllisen palvelusaseman kannalta. Kurinpitoseuraamuksia tuomittaessa tai määrättäessä on kiinnitettävä huomiota rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen (1 momentti). Kurinpitorangeistuksen ja -ojennuksen lajia ja määrää harkittaessa on otettava huomioon teon rangaistavuuteen rikoslain mukaan vaikuttavat perusteet sekä ne olosuhteet, joissa rikos on tehty, ja syyllisen aikaisempi palvelus ja muu käyttäytyminen. Seuraamusta voidaan korottaa, jos rikoksia on ollut useita tai jos teko on tehty koolla olevien sotilaiden läsnä ollessa niin, että sillä voi olla kuria ja järjestystä vaarantava vaikutus, taikka jos rikosentekijä on tekoa tehdessään käyttänyt väärin esimiesasemaansa. Seuraamusta voidaan lieventää, jos teko on aiheutunut siitä, että esimies on siinä tilaisuudessa, jossa rikos tehtiin, moitittavalla menettelyllä rikosentekijän vihastuttanut (2 momentti).

Pääesikunnan oikeudellinen osasto on luetellut kurinpitomenettelyä varten antamassaan seuraamussuosituksessa (PEoik-os PAK 02:02:03) sotilaskurinpitolain ja rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaiset seuraamuksen korottamista koskevat perusteet. Perusteilla on pyritty ohjaamaan rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä sotilaskurinpitolain 32 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla.

Pääesikunnan lausunnon mukaan kantelunalaisessa esitutkinnassa ei ole ollut edellytyksiä kantelijan seuraamuksen korottamiselle sotilaskurinpitolain 32 §:n tai rikoslain 6 luvun 5 §:n nojalla.

Saadun selvityksen perusteella katson kapteenin menetelleen kurinpitoesimiehenä toimiessaan virheellisesti hänen katsoessaan, että

kantelijan seuraamuksen korottamiselle oli olemassa sotilaskurinpitolain 32 §:n 2 momentin mukainen korottamisperuste kun tosiasiallisesti näin ei ollut.

Kantelija on saanut kurinpitomenettelyssä kurinpito-ohjenuksena kolme vuorokautta poistumiskieltoa. Seuraamus on pantu täytäntöön 5.–8.3.2004.

Pääesikunnan antaman em. ohjeen mukaan lievistä palvelusrikoksista voidaan määrätä muistutus, ylimääräistä palvelusta 2–5 kertaa tai poistumiskieltoa 2–6 vuorokautta. Kantelijalle määrätty seuraamus on pysynyt annettujen seuraamussuositusten puitteissa siitä huolimatta, että kurinpitoesimiehenä toimineella kapteenilla on ollut virheellinen käsitys sotilaskurinpitolain 32 §:n 2 momentin tarkoittaman korottamisperusteen olemassaolosta.

4.5

Esitutinnan kesto

Asiakirjaselvityksestä ilmenee, että kantelijaa koskevan asian esitutkinta on aloitettu 19.2.2004 ja päätetty 4.3.2004. Esitutkintatoimenpiteinä asiassa on suoritettu 20.2.2004 kantelijan kuulustelu. Kurinpitopäätös asiassa on tehty 5.3.2004 ja se on annettu samana päivänä kantelijalle tiedoksi.

Sotilaskurinpitolain 28 §:n 1 momentin mukaan, kun sotilasoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu rikos on tullut kurinpitoesimiehen tietoon tai kun on syytä olettaa, että tällainen rikos on tehty, kurinpitoesimiehen on viipymättä huolehdittava, että asiassa toimitetaan esitutkinta. Tutkinnassa on soveltuvin osin noudatettava, mitä esitutkinnasta rikosasioissa on erikseen säädetty ja lisäksi tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksiä.

Sotilaskurinpitolain 29 §:n 1 momentin mukaan kurinpitoesimiehen on tutkinnan päätyttyä viivytyksettä ryhdyttävä toimenpiteisiin rikokseen syyllistyneen rankaisemiseksi tai ojentamiseksi.

Esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman tarpeetonta viivytystä.

Tässä tapauksessa kysymyksessä on ollut rikosoikeudellisesti arvioituna yksinkertainen sotilasrikosasia, jonka tutkiminen ei ole vaatinut erityisen laajoja toimenpiteitä. Mielestäni tutkinta olisi tullut voida päättää hyvinkin nopeasti, jolloin myös seuraamuksen täytäntöönpanoa olisi osaltaan voitu aikaistaa. Kapteeni on selvityksessään tuonut varsin yksityiskohtaisesti esille ne työtehtäviinsä liittyneet seikat, jotka ovat vaikuttaneet esitutkinnan keston.

Ottaen huomioon kapteenin selvityksestä ilmenneet, esitutkinnan keston vaikuttaneet seikat niin hänen kuin asian tutkijana toimineen yliluutnantin muista työtehtävistä johtuen, en katso kantelijan esitutkinnan kestoa koskevan arvostelun antavan aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että korostan esitutkinnan joutuisan toimittamisen merkitystä ja yhdyn Pääesikunnan sekä Läntisen Maanpuolustusalueen Esikunnan lausunnoissa esitettyyn

näkemykseen, että nyt ilmennyt viivästyminen olisi ollut vältettävissä esimerkiksi siirtämällä asia ylemmän kurinpitoasiamiehen ratkaistavaksi.

4.6

Esitutinnan vaikutus myönnettyyn lomaan

Kantelija on arvostellut anomansa henkilökohtaisen loman alkamisajankohdan muuttamista ja katsoo loman alkamisajankohdan johtuneen häntä koskevasta esitutinnasta.

Kantelijalle loman myöntäneen yksikön varapäällikkönä toimineen kapteenin selvityksen mukaan perusteena anottun loman alkamisajankohdan muuttamiselle on ollut riittävän varusmiesvahvuuden varmistaminen koulutukseen ja virka-apuosastoon. Kantelijalle esittämällään toteamuksella "Tehän olette esitutinnassa" kapteeni kertoo todennäköisesti pyrkineensä varmistamaan, ettei kantelijan samana päivänä tekemäksi epäilyistä lievistä palvelusrikoksesta ollut jo määrätty seuraamusta. Lisäksi toteamuksellaan "lomat myönnetään käyttäytymisen perusteella" Kapteeni kertoo lähinnä kiinnittäneensä yleisellä tasolla huomiota kaikkien varusmiesjohtajien käyttäytymiseen.

Saadun selvityksen perusteella ei ole mahdollista arvioida kantelijan kantelussa esittämien väitteiden paikkansa pitävyyttä loman muuttamisen perusteista. Lisäselvitystä asiaan ei käsitykseni mukaan ole saatavissa. Näin ollen esitetty väite epäasiallisista vaikuttimista kantelijan loman alkamisajankohdan muuttamisen suhteen jää näyttämättä toteen.

5

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Edellä esitetyn perusteella totean, että kantelijaa koskeva esitutkinta ja sotilaskurinpitomenettely on ollut osin lainvastaista ja osin puutteellista. Tässä päätöksessäni olen kiinnittänyt huomiota seuraaviin tekemiini havaintoihin:

- Kantelijalle ei ollut kuulustelun yhteydessä riittävästi yksilöity sitä velvollisuutta tai määräystä, mitä hänen epäiltiin rikkoneen (kohta 4.1).
- Suora esimies oli suorittanut käskynalaisensa kuulustelun. Menettelyn kerrottiin olevan yleisesti noudatettava käytäntö Kaartin Jääkärirykmentissä. Tämänkaltaista esitutkintajärjestelyä tulee pitää poikkeamisena pääsäännöstä ja näin ollen kyseisen menettelyn valinta tulee aina pystyä jälkikäteen tapauskohtaisesti perustelemaan (kohta 4.1).
- Kantelijan käskettiin seistä kuulustelunsa ajan ja ulkopuoliset henkilöt pääsivät seuraamaan ja kommentoimaan kuulustelua. Menettelystä välittyi esimiehen ja käskynalaisen välinen johtosuhde, mikä tulee pitää selkeästi erillään esitutkintamenettelystä (kohta 4.1).
- Esitutkinnassa ei selvitetty, kuinka tietoinen kantelija oli menettelynsä rangaistavuudesta (kohta 4.2).

- Kantelijan saamassa kurinpito-ohjennusta koskevassa päätöksessä (ohjennuskortti) ei ilmennyt laillisuusperiaatteen kannalta tyydyttävää yksilöintiä siitä määräyksestä, jota kantelijan katsottiin rikkoneen (kohta 4.2).
- Esitutkinta-aineiston perusteella näyttö kantelijan nukkumisesta ei ole ollut sotilaskurinpitolain 10 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla siten selvä, että asia olisi tältä osin voitu lukea hänen syykseen (kohta 4.2).
- Kantelijan kuuleminen ennen kurinpito-ohjennuksen määrittämistä olisi ollut perusteltua, kun kantelija oli sitä erityisesti pyytänyt, vaikka laki ei tällaista kuulemista kurinpito-ohjennuksen määrittämisen yhteydessä ehdottomasti edellytä (kohta 4.3).
- Kantelijan saaman seuraamuksen korottamiselle ei selvityksen valossa ollut olemassa lakiin perustuvaa korottamisperustetta (kohta 4.4).
- Esitutkinta oli viivästynyt (kohta 4.5.).

Pidän erityisen moitittavana yliluutnantin menettelyä kuulustelun suorittamisessa. Kuulustelu on suoritettu siten, että kantelijan on käsketty seistä koko kuulustelutapahtuman ajan, mikä esitutkintapöytäkirjan mukaan kesti yli kaksi tuntia. Yliluutnantti ei ole myöskään huolehtinut siitä, että kuulustelu voitaisiin suorittaa häiriöttömissä olosuhteissa, vaan kuulustelua ovat voineet seurata ja kommentoida asiaan nähden ulkopuoliset henkilöt, joiden läsnäololle kuulustelussa ei ole ollut oikeudellista perustetta.

Katson, että ilmitullut esitutkintamenettely kantelunalaisessa tapahtumassa ei ole täyttänyt rikosasian käsittelylle asetettuja vaatimuksia. Menettelyä voidaan kokonaisuutena pitää myös perustuslain 21 §:ssä turvatun asianmukaisen käsittelyn vaatimuksen vastaisena. Mielestäni kantelijaa koskevan asian esitutkinnan toimittamisessa on epäonnistuttu eikä kantelija ole näkemykseni mukaan saanut asiassaan oikeudenmukaista käsittelyä. Tästä syystä esitän Pääesikunnan harkittavaksi sotilaskurinpitolain 38 § sekä sotilaskurinpitoasetuksen 40 § huomioon ottaen, tulisiko kantelijan kurinpitoseuraamusta koskeva asia ottaa uudelleen harkittavaksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin perusteella annan yliluutnantille huomautuksen hänen esitutkintalain 24 §:n vastaisesta kohdasta 4.1 ilmenevästä menettelystä.

Kiinnitän lisäksi edellä kohdasta 4.4 ilmenevin tavoin Kaartin Jääkärirykmentin kapteenin huomiota sotilaskuripitolain mukaisen seuraamuksen määrittämisessä huomioon otettaviin seikkoihin.

Saatan edellä kohdissa 4.1 ja 4.2 esittämäni käsitykset esitutkintamenettelyn muotomääräysten noudattamisen tärkeydestä asianosaisen oikeusturvan toteutumisen kannalta sekä esitutkinnan tavoitteista Kaartin Jääkärirykmentin tietoon lähettämällä jäljennöksen tästä päätöksestäni rykmentin komentajalle.

Lähetän myös jäljennöksen tästä päätöksestäni Pääesikunnan oikeudelliselle osastolle tiedoksi ja huomioon otettavaksi sotilasrikosasioiden esitutkintaa koskevassa koulutuksessa ja ohjauksessa. Pyydän myös Pääesikuntaa ilmoittamaan minulle 31.10.2006, onko kantelijaa koskevan kurinpitomenettelyn katsottu antavan aihetta joihinkin toimenpiteisiin.